

9. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 6 квіт. 2000 р. № 1647-III // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 28. - С. 224.

10. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 6 квіт. 2000 р. № 1645-III // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 29. - С. 228.

Шепетько С.А.,
кандидат юридичних наук,
науковий співробітник

Міжвідомчого науково-дослідного центру
з проблем боротьби з організованою злочинністю
при Раді національної безпеки і оборони України
Надійшла до редакції: 03.10.2014

УДК 334.12

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН НА САМООРГАНІЗАЦІЮ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Гопич М. К.

У статті розглянуто проблеми реалізації права національних меншин на самоорганізацію на регіональному рівні. Автором обґрунтована необхідність прийняття Закону України "Про національно-культурну автономію", запропонована модель національно-культурної автономії в Україні.

Ключові слова: національні меншини, самоорганізація, національно-культурна автономія.

В статье рассмотрены проблемы реализации права национальных меньшинств на самоорганизацию на региональном уровне. Автором обоснована необходимость принятия Закона Украины "О национально-культурной автономии", предложена модель национально-культурной автономии в Украине.

Ключевые слова: национальные меньшинства, самоорганизация, национально-культурная автономия.

In the article deals with the problem of the right of national minorities to self-organization at the regional level. The author of the necessity of the Law of Ukraine "On national-cultural autonomy", the proposed model of national cultural autonomy in Ukraine.

Keywords: national minorities, self-organization, national-cultural autonomy.

З ратифікацією Угоди про Асоціацію Україна стала асоційованим членом європейського співтовариства, підтвердивши свій курс на здобуття повноцінного членства в ЄС. Зазначене зумовлює більшу увагу до проблем національних меншин, дотримання прав яких є однією із засад європейського співтовариства. До того ж світова практика переконує, що однією з головних умов стабільності в поліетнічній країні є надання етнічним групам, національним меншинам гарантованих колективних прав і свобод.

Серед напрямків вдосконалення правового статусу національних меншин в Україні важливе значення має проблематика національно-культурної автономії, права на самоорганізацію. А вже сьогодні існує ряд проблемних питань, які пов'язані з його реалізацією.

Проблеми забезпечення прав національних меншин досліджували Т. Дешко, В. Мицик, Ю. Куц, О. Котляр, Ю. Тищенко, В. Фесенко та ін. Однак забезпеченню права національних меншин на самоорганізацію на регіональному рівні, на жаль, не було присвячено спеціалізованих досліджень.

Метою роботи є визначення шляхів вирішення проблем реалізації права національних меншин на самоорганізацію на регіональному рівні.

Реалізація прав національних меншин, як впливає з Рамкової конвенції про захист національних меншин, ратифікованої Україною 26 січня 1998 року, значною мірою визначається можливостями для їх самоорганізації.

Згідно зі статтею 7 Рамкової конвенції "Сторони забезпечують поважання прав кожної особи, яка належить до національної меншини, на свободу мирних зборів, свободу асоціації, свободу виявлення поглядів і свободу думки, совісті та релігії" [1].

Право національних меншин на національно-культурну автономію в Україні прямо передбачено в ст. 6 Закону України "Про національні меншини в Україні" від 25 червня 1992 р.: "Держава гарантує всім національним меншинам права на національно-культурну автономію: користування й навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови в державних навчальних закладах або через національні культурні товариства, розвиток національних культурних традицій, використання національної символіки, відзначення національних свят, сповідування своєї релігії, задоволення потреб у літературі, мистецтві, засобах масової інформації, створення національних культурних і навчальних закладів та будь-яку іншу діяльність, що не суперечить чинному законодавству" [2].

Україна не тільки гарантувала на законодавчому рівні права національних меншин, а й забезпечила відповідні умови для їх самоорганізації та етнокультурного відродження. Громадські організації національних меншин України, яких згідно з Єдиним державним реєстром сьогодні нараховується близько півтори тисячі, досить різноманітні, і це розмаїття визначається, насамперед, тими завданнями, які перед ними стоять. Серед них і об'єднання до традиційних форм національного життя (часто – з чіткими конфесійними ознаками), і земляцтва, і правозахисні організації, і культурні або культурно-просвітні товариства, і творчі об'єднання тощо. Усе більшого розвитку набувають спеціалізовані етнічні організації – або за демографічними ознаками (жіночі, молодіжні), або за професійною орієнтацією (спілки вчителів і педагогів, спілки юристів чи навіть підприємців певної національності).

Досить різноманітною є й вертикальна структуризація громадських організацій. Можна виділити три основні рівні цієї структури – всеукраїнський, регіональний і місцевий, переважно міського та районного статусу.

Україна взяла на себе зобов'язання всебічної, зокрема фінансової підтримки діяльності громадських організацій у збереженні й розвитку традиційних національних культур. І сьогодні культурне розмаїття – це справжня цінність українського суспільства, запорука його єдності, перепона для поширення ксенофобії та екстремізму, які сьогодні стають все більш тривожним явищем у різних кутках світу [3].

На сьогодні громадські організації національних меншин України, як і будь-які добровільні громадські організації, що діють у межах правового поля держави, є невід'ємною частиною вітчизняного громадянського

© М.К. Гопич, 2014

суспільства, однак не у всіх регіонах вони представлені однаково. Тим більше, що з 1 січня 2013 року набрав чинності новий Закон України “Про громадські об’єднання” (прийнятий Верховною Радою 22 березня і підписаний Президентом 13 квітня 2012 року), яким, по-перше, скасовано поділ громадських організацій і спілок на всеукраїнські, міжнародні та місцеві, а по-друге, встановлено мінімальну кількість засновників: дві людини (для громадської організації) або дві юридичні особи (для громадської спілки) [4].

На Донеччині діють 92 національно-культурних формування, які об’єднують представників 18 національностей - українців, греків, євреїв, іспанців, німців, поляків, вірменів, росіян, татар, білорусів, болгар, дагестанців, грузинів, корейців, литовців, ромів, азербайджанців, узбеків загальною кількістю близько 70 тис. осіб. У складі національних об’єднань області: 3 - загальноукраїнських, 18 - обласних, 45 - міських, 12 - районних, 14 - сільських і селищних [5, 23].

У Закарпатській області зареєстровано майже 600 первинних осередків національних меншин, а 45 товариств мають обласний статус, з них 11 угорських співтовариств, 8 ромських, 4 російських, 4 словацьких, 3 румунських, 3 румунських, по 2 німецьких і єврейських і по 1 польському, вірменському, білоруському й азербайджанському [5, 23].

У Львівській області зареєстровано 31 національно-культурне товариство, де представлені російська, польська, єврейська, німецька, білоруська, угорська, чеська та інші меншини. Найбільше їх створено російською національною меншиною: 16 російських товариств працює в межах області [5, 23].

В Одеській області офіційно зареєстровані 88 громадських організацій національних меншин, зокрема 2 зі статусом всеукраїнських - Асоціація болгарських національно-культурних товариств і організацій України та Всеукраїнська національно-культурна молдавська асоціація, 24 болгарських, по 8 єврейських і ромських, 6 російських, по 5 гагаузьких, грецьких і німецьких, по 3 молдавських і румунських, по 2 азербайджанських, вірменських, корейських, польських, чеських, по 1 албанській, білоруській, грузинській, дагестанській, естонській, караїмській, осетинській, татарській, туркменській, узбецькій, чеченській. Більшість із них об’єднані в Асоціацію національно-культурних і культурно-освітніх об’єднань Одеської області й в Одеську обласну федерацію національних меншин. Крім того, в Одеській області за фінансової підтримки Баварського уряду (ФРН) діє Благодійний фонд “Баварський будинок. Одеса”. Крім організацій національних меншин, в Одеській області діють громадські організації, засновані негромадянами України - китайцями, в’єтнамцями, афганцями, нігерійцями, а також представниками інших національностей [5, 23].

У Чернівецькій області найбільше громадських організацій створено румунською національною меншиною - 10. Російською меншиною створені 2 організації. Тут також діє по одному товариству австрійської, німецької, польської, єврейської, вірменської меншин [5, 23].

Водночас дані опитування по Донецькій області показали, що на Україні не виконуються права національних меншин на національні об’єднання, вважають 55 % росіян-членів національного об’єднання (ймовірно, малися на увазі перешкоди для роботи, створювані владою). Про часткове виконання цього права заявили 72 % євреїв, 56 % німців, 37 % білорусів, 35 % греків. Не змогли відповісти

- 58 % греків, 52 % білорусів, 39 % поляків [6].

У національно-культурних об’єднань виникали також складнощі й у зв’язку з неврегульованим питань про їх оподаткування. Так, від грецької молодіжної організації м. Донецька податкова інспекція вимагала надати документи в такому ж обсязі, як від комерційної організації. Тільки втручання голови міського товариства греків Ф. Стамбулджі запобігло зняттю молодіжної організації з офіційної реєстрації як такої, що не виконала вимогу Державної Податкової Інспекції [6].

У процесі моніторингу дотримання прав національних меншин в Україні, що здійснювався Уповноваженим з прав людини, були виявлені проблеми, які стримують розвиток товариств національних меншин. Зокрема, це відсутність їх достатньої матеріальної підтримки з боку держави, оскільки в бюджетах немає окремої статті фінансування їхньої діяльності, чинним законодавством не передбачено пільг щодо орендної плати, яку сплачують товариства національних меншин тощо [5, 25-26].

Існуючий стан у сфері міжнаціональних відносин, на думку представників національних меншин, також свідчить про недосконалість Закону України “Про національні меншини в Україні” [5, 26].

На нашу думку, наразі назріла необхідність у прийнятті Закону України “Про національно-культурну автономію”. У цьому Законі потрібно чітко визначити поняття “національно-культурної автономії” та її правовий статус.

Ю. Римаренко та Ю. Волошин пропонують законодавчо визначити поняття “національно-культурна автономія” як форму національно-культурного самовизначення, яка являє собою систему громадських об’єднань, утворених громадянами України, які відносять себе до певної національно-культурної меншини, і створюється на засадах добровільної самоорганізації з метою самостійного вирішення питань розвитку та збереження національно-культурної самобутності” [7]. На думку цих науковців, за своїм статусом національно-культурні автономії можуть бути місцевими (міськими, районними, сільськими, селищними) та всеукраїнськими. При цьому місцеві національно-культурні автономії передбачається створювати на загальних зборах делегатами національно-культурних об’єднань, а всеукраїнські – формувати місцевими національно-культурними автономіями.

На думку М. Товта, національно-культурна автономія – це гарантоване державою право та реальна здатність громадян України, які належать до національних меншин, об’єднаних у національну громаду, самостійно (персонально) або під відповідальність органів і посадових осіб національно-культурної автономії вирішувати питання свого національного життя, віднесені до їхньої компетенції законодавством України та Статутом національно-культурної автономії [8, 137].

Отже, в юридичній науці не існує єдиної думки щодо майбутньої моделі національно-культурної автономії в Україні. На нашу думку, найбільш оптимальною є така модель національно-культурної автономії в Україні, в рамках якої будуть створені окремі спеціальні органи національно-культурної автономії, які будуть отримувати фінансову підтримку з Державного та місцевих бюджетів. Зазначене сприятиме належній реалізації права національних меншин на самоорганізацію на регіональному рівні.

Таким чином, Україна гарантувала на законодавчому рівні права національних меншин, а також забезпечила відповідні умови для їх самоорганізації та етнокуль-

турного відродження. Однак недосконалість законодавства та недостатнє фінансування перешкоджають належній реалізації права національних меншин на самоорганізацію на регіональному рівні. Вирішити цю проблему можна через прийняття Закону України “Про національно-культурну автономію”, якому потрібно чітко визначити поняття “національно-культурної автономії” та її правовий статус. У Законі повинна бути визначена модель національно-культурної автономії в Україні, у рамках якої будуть створені окремі спеціальні органи національно-культурної автономії, які будуть отримувати фінансову підтримку з Державного та місцевих бюджетів.

Література

1. Рамкова конвенція про захист національних меншин від 01.02.1995. - [Електронний ресурс]: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_055.
2. Закон України “Про національні меншини в Україні” від 25.06.1992 № 2494-XII // Відомості Верховної Ради України, 1992. - № 36. - Ст. 529.
3. Лойко Л. Забезпечення прав національних меншин у контексті євроінтеграційних перспектив України [Текст] / Л. Лойко // *Studia politologica Ucraino-Polona*, 2013. - Вип. 3. - С. 151-157.
4. Закон України “Про громадські об’єднання” від

22.03.2012 № 4572-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2013. - № 1. - Ст. 7.

5. Стан дотримання та захист прав національних меншин в Україні: Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. - [Електронний ресурс]: www.ombudsman.gov.ua.

6. Попеску И. Проблемы реализации права национальных меньшинств на самоорганизацию на Украине. - [Электронный ресурс]: <http://russian.kiev.ua/archives/2004/0401/040131upt1.shtml>.

7. Римаренко Ю., Волошин Ю. Концептуальні засади законопроекту “Про національно-культурну автономію в Україні” // Вісник Академії правових наук України. — 2001. — № 3 — С. 51-52.

8. Товт М. Захист прав національних меншин у законодавстві України: практика застосування та питання розвитку // Сприяння поширенню толерантності в поліетнічному суспільстві. - К.: Фонд “Європа XXI”, 2002. - С. 94-150.

Гопич М.К.,

старший викладач кафедри конституційного та міжнародного права

ОДУВС

Надійшла до редакції: 18.03.2014
